

The background features a series of parallel diagonal stripes in various colors: dark blue, red, yellow, light blue, and pink. Interspersed among these stripes are several white, three-dimensional spheres with soft shadows, creating a dynamic and modern aesthetic.

**Geldzorgen en educatie.
Leren, signaleren, bespreken en verwijzen
Nadja Jungmann**

Dit artikel maakt deel uit van de reeks artikelen *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*. Deze reeks is bestemd voor iedereen die betrokken is bij de volwasseneneducatie, bijvoorbeeld docenten/begeleiders, beleidsmakers, onderzoekers en vrijwilligers. De verschillende artikelen geven informatie over de relevante thema's binnen de volwasseneneducatie, beschrijven de richting waarin de visie hierop zich ontwikkelt en leveren verhelderende voorbeelden.

Nadja Jungmann

Nadja Jungmann werkt als trainer/adviseur bij Social Force en als lector schulden en incasso bij hogeschool Utrecht. In de afgelopen jaren trainde ze veel schuldhulpverleners en anderen die bij de schuldenproblematiek betrokken zijn. Daarnaast voerde zij een groot aantal onderzoeken uit die onder meer bijdroegen aan

wetswijzigingen om de aanpak van de schuldenproblematiek te verbeteren. Uit haar vele publicaties, de vele congressen waar zij spreekt en bijdragen in de media blijkt dat Nadja in het veld wordt gezien als een autoriteit.

Geldzorgen en educatie. Leren, signaleren, bespreken en verwijzen

Het aantal mensen in Nederland met geldzorgen is groot. Geldzorgen is een ruim begrip en kan variëren van lichte geldzorgen tot zware schuldenproblematiek. Het probleem schulden treft mensen die weinig financieel redzaam zijn, maar ook mensen met een grote financiële redzaamheid. Nadja Jungmann legt in dit artikel uit wat financiële redzaamheid betekent, waarom financiële redzaamheid in de volwasseneneducatie een thema is – of moet zijn – en hoe de educatie een bijdrage kan leveren aan het vergroten van de financiële redzaamheid van volwassenen.

Geldzorgen en educatie. Leren, signaleren, bespreken en verwijzen

Toeslagen aanvragen, zorgkosten declareren en omgaan met onvoorziene financiële tegenvallers. Het zijn zaken die nodig zijn om je financiën bij te houden. Als er, om welke reden dan ook betalingsachterstanden ontstaan, komen daar nog aanvullende zaken bij. Het wordt dan belangrijk dat je brieven van incassobureaus en deurwaarders begrijpt, je bestedingen kritisch tegen het licht houdt en betalingsregelingen kunt treffen. De financiële problematiek in Nederland is momenteel groot. Gezien de diepe recessie die wordt verwacht, leeft er een breed gedeelte vrees dat het aantal mensen met geldproblemen de komende jaren toeneemt.¹

Geldzorgen verdienen om 2 redenen een plek in het volwassenenonderwijs.

- In de eerste plaats is er een substantiële groep die onvoldoende in staat is om hun inkomsten en uitgaven in balans te houden. Onderwijs kan hen helpen om duurzaam invulling te geven aan gezond financieel gedrag.
- Een tweede - eveneens belangrijke reden - is dat aanhoudende geldzorgen een (flinke) wissel kunnen trekken op ons leervermogen. Door te signaleren, te bespreken en te verwijzen kan iedereen die betrokken is bij het onderwijs aan volwassenen eraan bijdragen dat de deelnemers daar zoveel mogelijk van opsteken.

In dit artikel is eerst uitgewerkt wat het van volwassenen vraagt om

financieel redzaam te zijn en hoe daar in het volwassenenonderwijs aandacht aan kan worden besteed. Vervolgens wordt toegelicht hoe financiële zorgen leerprestaties kunnen beïnvloeden en welke mogelijkheden er voor docenten/begeleiders zijn om de problemen te signaleren, te bespreken en deelnemers adequaat te verwijzen zodat eventuele grote geldzorgen aangepakt kunnen worden.

1. Financiële redzaamheid

Wat vraagt het van ons om op een verstandige en goede manier met ons geld om te gaan? In de literatuur worden daar verschillende termen voor gebruikt zoals: financieel inzicht,² financieel bekwaam,³ financieel geletterd,⁴ of financieel redzaam.⁵ Bij al deze termen is het van belang dat mensen *vaardigheden* en *kennis* hebben en dat ze het *belangrijk* vinden om hun financiën op orde te hebben.

Daarbij doet het er ook toe in wat voor *omstandigheden* mensen leven.⁶ Als er elke dag verleidingen zijn om geld uit te geven, dan is gezond financieel gedrag een grotere uitdaging dan als die er niet zijn. Ditzelfde geldt voor het ervaren van stress: wie daar last van heeft, vindt het vaak moeilijker om de juiste dingen te doen.

Ten aanzien van de omgeving wordt er in de Angelsaksische lite-

ratuur een vergelijking gemaakt met obesitas.⁷ Naarmate we meer eten om ons heen hebben, gaan we meer eten; naarmate we meer worden verleid en uitgedaagd om geld uit te geven, wordt het moeilijker om invulling te geven aan financieel verstandig gedrag.

Het Nibud hanteert de term financieel redzaam om aan te geven over welke competenties iemand moet beschikken om inkomsten en uitgaven op de korte en lange termijn in balans te houden.⁸ De term financieel redzaam betekent dat iemand *zelf beschikt over de vaardigheden om de inkomsten en uitgaven in balans te houden óf zich bewust is van het feit dat hij iets niet kan en daarvoor de hulp inschakelt van anderen die dit wel weten en/of kunnen*. Het Nibud heeft de benodigde vaardigheden uitgewerkt in 4 competenties en onderscheidt bij 3 van de 4 competenties subthema's.

Competentie	Subthema's
1	Voldoende inkomsten verwerven om van te leven
2	Zijn geldzaken organiseren <ul style="list-style-type: none"> · Betalingen veilig en adequaat uitvoeren · De administratie op orde brengen en houden · Inkomsten en uitgaven in kaart brengen en monitoren
3	Verantwoord besteden <ul style="list-style-type: none"> · Keuzes maken · Zich opstellen als een kritische consument · Financiële tekorten signaleren en aanpakken · Verantwoord lenen
4	Voorbereid zijn op (on)voorziene gebeurtenissen <ul style="list-style-type: none"> · Rekening houden met toekomstige wensen en gebeurtenissen · Anticiperen op ongeplande omstandigheden · Bewust financiële producten kiezen

Financiële redzaamheid steunt op basisvaardigheden

Een voorwaarde om invulling te kunnen geven aan de competenties die het Nibud onderscheidt, is het beheersen van taal-, reken- en digitale basisvaardigheden. De competenties zijn best complex en niet iedereen beheerst de vaardigheden die hiervoor nodig zijn. Onderzoek van de Algemene Rekenkamer laat zien dat ongeveer 15 % van de volwassenen moeite heeft met taal en/of rekenen.⁹ Ongeveer 20 % beheerst de minimale digitale vaardigheden niet.¹⁰ Er lijkt een sterke samenhang te zijn tussen tekorten aan basisvaardigheden en schuldenproblematiek. Zo laat onderzoek zien dat volwassenen die moeite hebben met rekenen en/of taal oververtegenwoordigd zijn in de groep die hulp zoekt bij de schuldhulpverlening.¹¹ Een analyse van de taalvaardigheid indiceert dat ongeveer de helft laaggeletterd is.¹² Bij het aanleren of versterken van de door het Nibud onderscheiden competenties is het dus van groot belang dat er aandacht is voor de vraag of mensen beschikken over voldoende taal-, reken- en digitale vaardigheden. Daarbij geven mensen die laaggeletterd zijn en worstelen met financiële problemen ook aan dat hun schulden weliswaar niet worden opgelost door hun leesvaardigheid te verbeteren, maar dat het hen wel versterkt. Zo zegt een cliënt van de Kredietbank Limburg die vanuit de schuldhulpverlening is verwezen naar een taal cursus: *"Natuurlijk kom ik door de taal cursus alleen niet van mijn schulden af. Maar de lessen geven mij positieve energie en zorgen er voor dat ik zelfverzekerder ben, voor mezelf durf op te komen en een beter gevoel over mezelf heb. En dat is belangrijk, want juist als je in de schulden zit heb je het gevoel dat je faalt."*¹³

Aandachtspunten bij basisvaardigheden en competenties

Doorgaans is er meer nodig dan een minimaal niveau van basisvaardigheden en het beheersen van de Nibud-competenties om de inkomsten en uitgaven in balans te houden.

- Een eerste aandachtspunt is complexiteit. Ten aanzien van bepaalde aspecten wordt er van burgers tegenwoordig zoveel kennis gevraagd dat een normaal niveau van competenties overstegen wordt. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) wijst in dit kader op de ingewikkelde constructies rondom bijvoorbeeld hypotheek en verzekeringen.¹⁴
- Een tweede aandachtspunt is dat het, als we weten wat we zouden moeten doen, nog niet vanzelfsprekend is dat we dat dan ook doen. De WRR merkt hierover op: *"Wanneer rekening wordt gehouden met persoonskenmerken als risicohouding, voorkeur voor planmatig gedrag, vertrouwen in eigen kunnen en rekenvaardigheid, verdwijnt de correlatie tussen kennis en gedrag bijna helemaal."*¹⁵

Voor een stabiele financiële situatie is dus meer nodig dan basisvaardigheden en competenties. Het voorgaande verklaart mede waarom iedereen in de schulden terecht kan komen. Financiële redzaamheid is een belangrijke preventieve factor bij het ontstaan van schulden maar zeker geen harde bescherming.

2. Geldzorgen en de volwasseneneducatie

Aandacht voor geldzorgen en schulden verdient een plek in het onderwijs aan volwassenen. Op verschillende manieren kan de edu-

catie bijdragen aan een grotere financiële redzaamheid:

- Door leren: deelnemers kunnen in de educatie hun basisvaardigheden en financiële vaardigheden versterken.
- Docenten/begeleiders kunnen financiële problemen signaleren, bespreken en deelnemers zo nodig doorverwijzen.

Leren

Het aantal mensen dat worstelt met financiële problemen is groot. Schaamte en andere barrières maken dat mensen er vaak te lang mee door blijven lopen. In het licht van de vorige paragraaf zijn er voor het onderwijs 3 leerdoelen te onderscheiden:

1. Het overdragen van kennis
2. Het aanleren van vaardigheden
3. Het activeren om gezond financieel gedrag te vertonen

Deze 3 doelen kunnen zowel afzonderlijk als in samenhang binnen een les of lesmethode worden toegepast. Daarbij kan er gekozen worden voor lessen die zich specifiek richten op het bevorderen van gezond financieel gedrag maar ook voor het bewust verweven van gezond financieel gedrag binnen andere lessen. Wie in de taal cursus leert om een brief te schrijven, kan de opdracht krijgen om die aan een klantenservice te richten of aan een schuldeiser. Hierdoor kan de docent/begeleider, terwijl er wordt gewerkt aan de vaardigheid om een nette, goed leesbare brief op te stellen, ook kennis overdragen over de bevoegdheden van schuldeisers. Als je met deze bril kijkt naar impliciete manieren om via het volwasseneneducatie te werken aan gezond financieel gedrag zie je tal van mogelijkheden:

- Lees met deelnemers in het kader van het vergroten van hun leesvaardigheid een brief van een incassobureau en bevestig ze

- op wat het incassobureau van hen wil en welke risico's ze lopen.
- Reken met deelnemers in het kader van beter leren rekenen uit welke aanbieder een lening het voordeligst aanbiedt (zodat ze leren dat ze niet naar het te betalen maandbedrag moeten kijken maar naar het rentepercentage dat een schuldeiser rekent).
- Bereken met deelnemers in het kader van het vergroten van hun digitale vaardigheden of ze recht hebben op toeslagen en zo ja of ze het juiste bedrag hebben aangevraagd.

Geldzorgen werken negatief door op leerprestaties

Het is dus van belang aandacht te besteden aan de noodzakelijke basisvaardigheden en competenties om geldzorgen het hoofd te kunnen bieden. Daarbij is het wel zo dat geldzorgen het leren kunnen belemmeren. Wie veel zorgen en stress ervaart, is minder goed in staat om nieuwe dingen te leren en in te bedden in het dagelijks functioneren.

In de afgelopen jaren is er veel literatuur beschikbaar gekomen over de impact van (geld)zorgen op gedrag. Zo vroegen Amerikaanse onderzoekers aandacht voor de constatering dat aanhoudende schaarste ertoe kan leiden dat de beschikbaarheid van ons IQ met wel 13 punten kan dalen.¹⁶ Ze leggen uit dat geldzorgen eraan bijdragen dat we vooral bij de dag gaan leven en geneigd zijn om onverstandigere beslissingen te nemen. Mensen raken het overzicht op hun financiën kwijt. Het idee dat chronische geldstress een wissel trekt op ons functioneren is verder uitgewerkt.¹⁷

In algemene zin heeft chronische stress een negatieve impact op ons leervermogen. Een korte periode van stress kan ons helpen om

ons voor te bereiden op bijvoorbeeld een toets of een presentatie. Aanhoudende stress werkt doorgaans juist contra-productief.¹⁸ We begrijpen nieuwe zaken minder goed, hebben meer moeite om nieuwe dingen te onthouden en om nieuwe vaardigheden te automatiseren.¹⁹ Als stress een continue factor is in het dagelijks leven, dan kan haar leerondersteunende functie omslaan naar een belemmering.²⁰ Dit inzicht nodigt eenieder die betrokken is bij onderwijs aan volwassenen uit om alert te zijn op signalen dat mensen worstelen met geldzaken. Het daagt onderwijsgevers uit om hier rekening mee te houden bij de inrichting van het onderwijs en om de stap te zetten erover in gesprek te gaan.²¹ Mochten mensen de situatie niet zelfstandig kunnen oplossen, dan helpt het hen als ze actief worden verwezen. Wie zich realiseert dat aanhoudende geldzorgen een (stevige) wissel kunnen trekken op ons leervermogen, realiseert zich dat de financiële situatie van deelnemers een punt van zorg is voor de hele maatschappij.

Signaleren

Voor veel mensen is het praten over geldzorgen een hele stap. Ze schamen zich vaak en zijn bang dat anderen hen afkeuren. Het gevolg is dat mensen met (grote) geldzorgen zich vaak terugtrekken uit sociale contacten en het risico lopen om in een neerwaartse spiraal terecht te komen. Daarbij bestaat het risico dat ze, om de geldproblemen te verdoezelen, geld uitgeven aan zaken die statusverhogend werken en mede daardoor de financiële problematiek in stand houden.²²

Signalen dienen zich dus niet vanzelf aan. Organisaties die betrokkenen zijn bij mensen met geldproblemen moeten hier alert op

zijn. Voor het volwassenenonderwijs betekent dit dat docenten/begeleiders actief invulling geven aan het signaleren van financiële problemen.

Signaleren kan op 2 manieren: screenen en luisteren.

Screenen op geldzorgen

Onder screenen wordt verstaan dat je bij mensen die tot een risicogroep behoren, subtiel en voorzichtig verkent of ze geldzorgen hebben.

In de educatie kan het lonen om -bijvoorbeeld met gebruik van de verderop in dit stuk uitgewerkte voorbeeldzinnen- voorzichtig te polsen of en in welke mate er geldproblemen spelen.

Luisteren naar geldzorgen

Onder luisteren wordt verstaan dat je bij wat de ander zegt, alert bent of hij ex- of impliciet een signaal van geldzorgen afgeeft. Als er geldzorgen spelen, dan geven mensen daar wel ex- en impliciete signalen over af.²³

Voorbeelden van expliciete signalen in de context van het onderwijs zijn bijvoorbeeld vragen zoals:

- Hoeveel hoofdstukken gaan we uit dit boek gebruiken? Dat boek is best duur, ik kopieer dan liever alleen de stof die we behandelen.
- Volgende week ben ik er niet. Ik heb pas weer geld voor de bus als mijn uitkering is gestort.

Voorbeelden van impliciete signalen zijn bijvoorbeeld:

- Niet meebetalen aan een cadeautje voor een klasgenoot
- Bij de mededeling dat er lesmateriaal moet worden aangeschaft direct vragen wat het kost
- Vragen of het schoolgeld in delen betaald kan worden

Bespreken

Veel mensen met financiële problemen denken dat anderen hen afkeuren en zijn vaak extra gevoelig om onder druk te worden gezet of zich te moeten verantwoorden. In deze context kan het helpen om in de communicatie ruimte te maken voor de basisprincipes van motiverende gespreksvoering.²⁴

De docent/begeleider kan het thema geldzorgen bespreekbaar maken tijdens de intake of het in zijn lessen verwerken, in de vorm van leesteksten of het schrijven van brieven of mondeling gegeven informatie. Dit biedt mogelijk een opening voor een gesprek hierover. Voor een dergelijk gesprek of bij het verwijzen naar voorzieningen staat hieronder een aantal voorbeeldzinnen.²⁵

Ze zijn bedoeld ter inspiratie: in een gegeven situatie worden de passende woordkeuze en de toon bepaald.

1. Op voorhand weerstand erkennen

- Het is misschien een brutale/onverwachte vraag, maar hoe gaat het financieel?
- Het is misschien geen onderwerp waar u veel over praat, maar mag ik vragen of het een beetje lukt om rond te komen?

2. Normaliseren en een open vraag

- Voor de meeste mensen is rondkomen van een uitkering wel echt puzzelen. Mag ik u vragen hoe het voor u is?
- Bij veel mensen die hier onderwijs volgen spelen er ook financiële zorgen. Mag ik misschien vragen in hoeverre dat ook bij u speelt?

3. Autonomie benadrukken en open vraag stellen

- U hoeft hier natuurlijk helemaal geen antwoord op te geven, maar hoe gaat het financieel?

4. Expliciet toestemming vragen

- Vindt u het goed als ik u een aantal vragen stel over uw financiële situatie? U mag ook nee zeggen.

5. Leg het kader buiten jezelf

- Geldzorgen kunnen je hinderen bij het leren. Ik vraag de intake daarom ook standaard naar de financiën. Voelt u zich vrij om te bepalen of u hier antwoord op wilt geven. Mag ik vragen in hoeverre het u voldoende lukt om rond te komen?

6. Geef een reden voor je verzoek

- We merken dat mensen met financiële problemen het vaak best lastig vinden om daar zelf over te beginnen. Daarom vragen we er tegenwoordig standaard naar.

7. Benadruk vertrouwelijkheid

- Bij mijn functie hoort dat alles wat deelnemers vertellen vertrouwelijk blijft. Hoe lukt het om rond te komen?
-

Verwijzen

Wie hulp nodig heeft bij geldzorgen kan op allerlei plekken terecht. De grote diversiteit maakt het voor veel mensen met schulden vaak nog heel moeilijk om op de juiste plek terecht te komen. Daarbij blijken schulden een taai probleem; het kost vaak veel tijd voordat de schulden zijn opgelost of voordat er verbetering optreedt. In deze paragraaf wordt globaal geschetst welke voorzieningen er zoal zijn. Kijk voor een uitgebreidere beschrijving naar [de online werkwijzer voorzieningen](#). Als docent/begeleider in de volwasseneneducatie kunt u hier op 2 manieren gebruik van maken.

1. U kunt deze informatie delen in de lessen. De informatie kan dan ook weer gekoppeld worden aan taal-, reken- en digitale vaardigheden. Misschien is het mogelijk concrete vragen van deelnemers als voorbeeld nemen voor opdrachten.
2. U kunt de informatie gebruiken om deelnemers waarvan u de problematiek in beeld hebt, gericht door te verwijzen.

Bij het adequaat verwijzen van mensen met geldzorgen helpt het om de volgende 2 zaken te onderscheiden: de ernst van de problematiek en de mate van financiële redzaamheid van de ander. Hieronder wordt langs deze 2 assen beschreven naar welke voorzieningen er kan worden verwezen.

1. Lichte schuldenproblematiek en hoge financiële redzaamheid

In deze situatie hebben mensen doorgaans vragen over een betalingsachterstand of hulp nodig om voor een enkele betalingsachterstand een regeling te treffen. Online is er voor deze groep veel informatie te vinden. Voorbeelden van sites om naar te verwijzen zijn:

www.hetjl.nl

Bij het Juridisch loket kunnen mensen informatie vinden over de rechten van schuldeisers en voorbeeldbrieven, bijvoorbeeld om een betalingsregeling te treffen. Mensen vinden hier ook informatie over bijvoorbeeld de vraag of ze aansprakelijk zijn voor de schulden van hun partner. Als de site niet genoeg duidelijkheid biedt kunnen mensen ook telefonisch contact opnemen met het Juridisch loket.

www.zelfjeschuldenregelen.nl

Als er meerdere achterstanden zijn maar de situatie is nog wel te overzien, biedt deze site een stappenplan. Mensen kunnen in 6 stappen een reëel plan maken en vinden op deze site onder meer voorbeeldbrieven om schuldeisers te vagen om medewerking.

2. Lichte schuldenproblematiek en lage financiële redzaamheid

Bij deze groep is het van belang dat er laagdrempelige hulp komt van iemand die actief meekijkt en waar nodig mensen ook daadwerkelijk meehelpt om de (nog) beperkte problematiek aan te pakken.

Voorbeelden van laagdrempelige hulp om naar te verwijzen zijn wijkteams en vrijwilligers.

Wijkteams

De meeste gemeenten hebben in de afgelopen jaren wijkteams ingericht. Sociaal werkers bieden vanuit deze teams brede ondersteuning aan inwoners die het even niet meer redden. Voor de meeste wijkteams geldt dat zij ook lichte ondersteuning bieden bij

financiële problemen. In de praktijk blijken er wel grote verschillen te zijn in kennis tussen de professionals die in wijkteams werken. De ene professional weet er vaak meer van dan de andere. Als mensen zich melden, is het daarom belangrijk expliciet te vragen om een professional met kennis van financiën.

Vrijwilligers

In de meeste gemeenten zijn in de afgelopen 10 jaar vrijwilligersprojecten opgericht. Vrijwilligers die verbonden zijn met een lokale welzijnsinstelling of aan organisaties zoals Humanitas of Schuldhulpmaatje komen bij mensen thuis om samen de post door te nemen en lichte werkzaamheden te verrichten. Denk bij lichte werkzaamheden aan meeluisteren bij het bellen van een enkele schuldeiser voor een betalingsregeling, het bijstellen van het bedrag dat een deurwaarder inhoudt of het aanvragen of corrigeren van toeslagen.

3. Zware schuldenproblematiek en hoge financiële redzaamheid

Bij zware schuldenproblematiek is er sprake van een dusdanig hoge schuldenlast ten opzichte van het inkomen dat het voor de hand ligt dat er een regeling met kwijtschelding wordt getroffen. Dit kan op 2 plekken: bij de gemeente en bij de rechter.

In het Nederlandse systeem is het de bedoeling dat mensen eerst hulp vragen aan de gemeente en als daar geen oplossing kan worden gevonden, dan kunnen mensen naar de rechter. Op beide plekken wordt er geprobeerd om een schuldregeling te treffen die 3 jaar duurt. De schuldenaar moet gedurende deze periode

rondkomen van een laag bedrag en kan daarna met een schone lei beginnen. De resterende schulden hoeven dan niet meer betaald te worden. Bij zware problematiek is het dus altijd van belang dat mensen zich aanmelden bij de gemeente. Als ze niet goed weten hoe ze daar terecht kunnen, verwijs hen dan naar de site www.geldfit.nl of laat hen bellen met 0800-8115. Dit is een nummer dat mensen (anoniem) kunnen bellen om te vragen waar ze zich kunnen melden.

4. Zware schuldenproblematiek en lage financiële redzaamheid

Het oplossen van problematische schulden is een hele opgave als de financiële zelfredzaamheid laag is. Er moeten allerlei zaken in beeld zijn. Wie zijn de schuldeisers? Wordt er gebruik gemaakt van alle regelingen waar iemand recht op heeft? Moet er nog aangifte inkomstenbelasting gedaan worden? Zijn alle toeslagen correct aangevraagd? Daarbij moeten mensen, als zij zich eenmaal hebben gemeld voor schuldhulpverlening, rondkomen van een zogenaamd 'vrij te laten bedrag'. Dit is een bedrag gelijk aan ongeveer de bijstandsnorm. Al het inkomen daarboven gaat op enig moment naar de schuldeisers. Het aanpakken van de schulden vraagt veel van mensen. Ze moeten van alles uitzoeken en in staat zijn om rond te komen van bedragen rond de 50 euro per week voor een alleenstaande en rond de 80 euro voor een gemiddeld gezin. Bij een lage financiële redzaamheid is het vaak te veel gevraagd om het zoekwerk zelfstandig voor elkaar te krijgen. Ook vinden zij het vaak moeilijk om rond te komen van het hiervoor genoemde lage bedrag per week. Als er sprake is van een lage financiële zelfredzaamheid kunnen mensen gebaat zijn bij extra hulp naast de ondersteuning van de gemeentelijke schuldhulpverlening. De 2 meest voor de

hand liggende partijen die dat kunnen bieden, zijn de eerder genoemde vrijwilligers of een beschermingsbewindvoerder.

Vrijwilligers

Als de financiële redzaamheid beperkt is, kan het mensen helpen als zij in de aanloop naar een schuldregeling worden bijgestaan door een vrijwilliger. Deze komt vaak bij mensen thuis en kan hen helpen om de juiste papieren te verzamelen en te leren om rond te komen van weekgeld.

Beschermingsbewind

Als het aanpakken van de financiële problematiek heel complex is of de financiële redzaamheid van iemand heel laag, dan kan het ondersteunend zijn om beschermingsbewind aan te vragen. Dit is een voorziening die mensen zelf aanvragen bij de rechter. Een aangewezen beschermingsbewindvoerder neemt dan voor een periode van minimaal 5 jaar alle financiële taken over. De vaste lasten worden betaald, er worden betalingsregelingen getroffen en waar nodig toegewerkt naar een eerder genoemde schuldregeling met kwijtschelding. Daarbij regelt de beschermingsbewindvoerder ook andere essentiële zaken zoals zorgen voor passende verzekeringen, aanvragen kwijtscheldingen etc.

	Lichte schuldenproblematiek	Zware schuldenproblematiek
Hoge financiële redzaamheid	<ul style="list-style-type: none"> · www.hetj1.nl · www.zelfschuldenregelen.nl 	<ul style="list-style-type: none"> · Aanmelden bij de gemeente, eventueel via: www.geldfit.nl en 0800-8115
Lage financiële redzaamheid	<ul style="list-style-type: none"> · Wijkteams gemeente · Vrijwilligers Humanitas · Vrijwilligers Schuldhulpmaatje 	<ul style="list-style-type: none"> · Gemeentelijke schuldhulpverlening + Vrijwilligers Humanitas · Vrijwilligers Schuldhulpmaatje · Beschermingsbewind

Tot slot

Geldzaken en geldzorgen verdienen een prominente plek in het onderwijs aan volwassenen. Een deel van de volwassenen die hier gebruik van maken, heeft vaak een laag inkomen. Daardoor en ook door een te lage beheersing van basisvaardigheden kunnen ze mogelijk in de problemen te raken. Stress, schaamte en onbekendheid maken dat mensen vaak te lang wachten. Problemen lopen verder op en trekken daarbij ook nog een wissel op hun vermogen om andere zaken te leren. Door aandacht te besteden aan geldzaken en geldzorgen vervult het onderwijs zowel een preventieve als een curatieve rol. Door mensen bewust te maken van het belang van hun administratie kun je als docent/begeleider bijdragen aan schuldpreventie. Wie weet hoe hij zijn toeslagen aanvraagt en deze wijzigt als het inkomen verandert, heeft een kleinere kans om in problemen te komen. Het onderwijs kan ook een curatieve rol vervullen. Door alert te zijn op geldproblemen van deelnemers en het gesprek daarover te openen, kunnen schulden aangepakt worden. Voor veel mensen geldt dat alleen de grote stap naar hulp ertoe gaat leiden dat er weer uitzicht komt op een oplossing. Schuldenproblematiek levert behoorlijke maatschappelijke kosten op. Mensen met problematische schulden maken langer gebruik van uitkeringen en doen vaker een beroep op de gezondheidszorg. Door schuldenproblematiek een plek te geven in het onderwijs worden niet alleen de mensen die er mee worstelen bediend maar levert het onderwijs ook een belangrijke bijdrage aan de maatschappij.

Met dank aan de meelezers Agnes Rutges-Smit (ROC Mondriaan) en Bouwen Mooldijk (Samen 010)

Noten

1. Schors, van der, A., Crijnen, C., Schonewille, G. (2019). Geldzaken in de praktijk 2018-2019. Utrecht: Nibud.
2. Gier, H.G. de, Verschoor, W.F.C., Frijns, B.P.M., & Lehnert, T. (2007). Verslag vooronderzoek financieel inzicht en ontwikkeling vragenlijst. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
3. HM Treasury (2007) Financial capability: the Government's long-term approach. Norwich: HM Treasury.
4. Hung, A.A., Parker, A.M., & Yoong, J.K. (2009). Defining and Measuring Financial Literacy (No. WR-78).
5. Schors, van der, A., Crijnen, C., Schonewille, G. (2019). Geldzaken in de praktijk 2018-2019. Utrecht: Nibud.
6. Madern, T. E. (2015). Op weg naar een schuldenvrij leven. Gezond financieel gedrag noodzakelijk om financiële problemen te voorkomen. Amersfoort: drukkerij Wilco.
7. Jones, R., Pykett, J., Whitehead, M. (2013). Changing behaviours: on the rise of the psychological state, Cheltenham Glos: Edward Elgar Publishing.
8. Schors, van der, A., Crijnen, C., Schonewille, G. (2019). Geldzaken in de praktijk 2018-2019. Utrecht: Nibud.
9. Algemene Rekenkamer (2016). Aanpak van laaggeletterdheid. Den Haag: Algemene Rekenkamer
10. <https://www.rathenau.nl/nl/digitale-samenleving/nederlanders-kunnen-digitale-vaardigheden-verbeteren-geraadpleegd-29-juli-2020>.
11. Madern, T.E., Jungmann, N., & Geuns, van. R. (2016). Over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen. Den Haag: Stichting Lezen en Schrijven.
12. Keizer, M. (2018). Lezen ≠ Begrijpen. Onderzoek naar leesvaardigheid onder mensen met financiële problemen. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
13. <https://mesis.nu/succes-van-schuldhelpverlening-valt-of-staat-met-screening-op-laaggeletterdheid/>
14. WRR (2016). De samenleving en financiële sector in evenwicht. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
15. WRR (2017). Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
16. Mullanaitan, S., Shafir, E. (2013). Schaarste. Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen. Amsterdam: Maven Publishing.
17. Jungmann, N., Wesdorp, L.P., Madern, T.E. (2020). Stress-sensitief werken in het sociale domein. Inzichten en praktische handvatten voor hulp- en dienstverleners. Nieuwegein: Bohn Stafleu van Loghum.
18. Yaribeygi, H., Panahi, Y., Sahraei, H., Johnston, T.P., Sahebkar, A. (2017). The impact of stress on body function: a review. EXCLI Journal 2017;16:1057-1072 – ISSN 1611-2156.
19. Jolles, J. (2016). Het tienerbrein. Over de adolescent tussen biologie en omgeving. Amsterdam: Amsterdam University Press.
20. Vogel, S., Schwabe, L. (2016). Learning and memory under stress: implications for the classroom. In: Science of learning.
21. Cooper-Kahn, J. Foster, M. (2013). Boosting executive skills in the classroom. A practical guide for educators. John Wiley & Sons.
22. Plantinga, A. (2019). Poor Psychology: Poverty, Shame, and Decision Making. Tilburg University (diss.)
23. Madern, T.E., Meulen, van der, B. (2019). Zorgen over geld? Praten helpt. Handreiking: signaleren van geldzorgen. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
24. Miller, W.R., Rollnick, S. (2014). Motiverende gespreksvoering. Mensen helpen veranderen. Ekklesia.
25. Deze vragen zijn ontwikkeld in het kader van de training Stress-sensitief werken in het sociaal domein en bewerkt voor dit artikel.

Verder lezen

Jungmann, N., Madern, T. (2017). Basisboek aanpak schulden. Winschoterdiep: Noordhoff Uitgevers.

Jungmann, N., Wesdorp, P., Schruer, E. (2017). De eindjes aan elkaar knopen. Cruciale vragen bij financiële problematiek in de wijk. De update. Den Haag: Platform 31.

Mullanaithan, S., Shafir, E. (2013). Schaarste. Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen. Amsterdam: Maven Publishing.

Pool, M. (2018). Alle dagen schuld. Praktijkverhalen over armoede. Amsterdam: Atlas Contact.

<https://www.komuitjeschuld.nl>

COLOFON

De artikelenserie *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren* is een initiatief van Ella Bohnenn, Ina den Hollander en Ben Vaske.

Dit artikel is mogelijk gemaakt door bijdragen van Stichting Dioraphte en Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl.

Projectgroep

Ben Vaske, Ella Bohnenn en Ina den Hollander

Auteur

Nadja Jungmann

Eindredactie

Riet Thijssen

Vormgeving

Mevrouw van Mulken

Te citeren als

Nadja Jungmann, *Geldzorgen en educatie. Leren, signaleren, bespreken en verwijzen*. Onderdeel van artikelenserie *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*.

Onder (eind)redactie van E. Bohnenn, I. den Hollander, R. Thijssen en B. Vaske. Den Haag: Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl, 2020.

Door het downloaden van dit artikel gaat u akkoord met de licentievoorwaarden zoals vermeld in de Disclaimer op www.oefenen.nl.

© 2020 Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl/Nadja Jungmann

Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl
Koninginnegracht 15
2514 AB DEN HAAG
070 762 2 762
info@oefenen.nl

